

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Слатвінська М. О.

«___» _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
за темою:
«Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні»

Виконавець:
студентка 42Ф факультету
фінансів та банківської справи
Семидетнова Анастасія Андріївна
/підпис/

Науковий керівник:
д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансів
Слатвінська Марина Олександрівна
/підпис/

Одеса 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	6
1.1. Доходи фізичних осіб як основа формування приватних фінансів та об'єкт оподаткування	6
1.2. Концептуальні засади побудови ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб	18
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	29
2.1. Аналіз фіскальної ролі податків з доходів фізичних осіб в Україні	29
2.2. Регулюючий вплив податків на доходи фізичних осіб в Україні	42
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	51
3.1. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб та можливості його застосування в Україні	51
3.2. Напрями удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні	59
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Податкова система країни відіграє ключову роль у формуванні доходів бюджетів усіх рівнів та є основою фінансово-кредитного механізму державного регулювання економіки. Дослідження процесу оподаткування фізичних осіб та безпосередньо податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) є актуальним через його значущість, оскільки він є одним з найефективніших джерел наповнення бюджетів України.

Крім того, ПДФО має важливе соціальне значення, впливаючи безпосередньо на рівень доходів населення. Однак, сучасна система стягнення ПДФО в Україні характеризується низькою ефективністю та має значні недоліки. Таким чином, важливим завданням для органів державної влади є створення ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб, яка відповідає б потребам соціально-економічного розвитку держави та регіонів, знижувала податковий тягар для малозабезпечених громадян і сприяла підвищенню фіскальної ролі ПДФО у структурі доходів бюджетів України.

В українській науковій літературі є чимало публікацій, присвячених різним аспектам оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Так, дослідженням ПДФО на загальнодержавному рівні займалися такі науковці як З. М. Лободіна, О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська, О. О. Свириденко, Л. М. Чернелевський, Я. В. Кобзар тощо.

Також проводилися наукові дослідження ПДФО на регіональному рівні: О. В. Тофанюк і А. С. Зінчук, О. В. Тофанюк, Н. Ю. Новікова, Т. В. Чижова, І. А. Сисоєнко тощо.

Незважаючи на значну кількість досліджень, потребують детального вивчення інші аспекти оподаткування доходів фізичних осіб в умовах швидкоплинних змін та воєнного стану і поствоєнного відновлення.

Мета дослідження полягає у вивченні ролі та перспектив вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

Досягнення зазначеної мети зумовлено постановкою й вирішенням таких **завдань**:

- дослідити доходи фізичних осіб як основу формування приватних фінансів та об'єкт оподаткування;
- розкрити концептуальні засади побудови ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб;
- проаналізувати фіскальну ролі податків з доходів фізичних осіб в Україні;
- здійснити аналіз регулюючого впливу податків на доходи фізичних осіб в Україні;
- дослідити світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб та можливості його застосування в Україні;
- сформувати напрями удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Об'єктом дослідження виступають фінансові відносини з приводу оподаткування доходів фізичних осіб.

Предметом дослідження є теоретичні й методичні проблеми податкового регулювання процедур оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Методи дослідження. Дослідження ґрунтується на методичній основі, що включає сукупність методів і прийомів наукового пізнання. У проведенні даного дослідження використано спеціальні методи, серед яких слід виділити формально-логічний, системно-функціональний, історичний, порівняльний. Застосування статистичного методу уточнює роль та місце податку на доходи фізичних осіб у системі оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, а також дозволяє детально розглянути особливості регулювання об'єкту оподаткування, допомагає у розумінні впливу даного податку на економічні та соціальні процеси в країні, а також визначає можливості оптимізації його застосування в контексті вдосконалення системи оподаткування фізичних осіб.

Теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення вітчизняної та зарубіжної економічної науки, наукові досягнення сучасної фінансової думки, наукові дослідження провідних фахівців у сфері прямого оподаткування населення.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти, звітні дані Держкомстату України, Державної податкової служби України, монографічні дослідження та публікації у періодичних виданнях вітчизняних і зарубіжних авторів з питань прямого оподаткування населення.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, основної частини з трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 77 сторінок. Робота містить 13 рисунків, 12 таблиць. Список використаних джерел налічує 48 найменувань.

ВИСНОВКИ

Отже, виходячи з проведеної роботи, можна зробити наступні висновки:

1. У формуванні політики доходів фізичних осіб важливо враховувати їхню спроможність забезпечити належний рівень відтворення робочої сили та необхідних витрат. Це передбачає, що чистий дохід не може бути меншим за реальний прожитковий мінімум на кожну особу, чия дохід підлягає оподаткуванню. Цей підхід має бути базовим для формування політики оподаткування доходів фізичних осіб і ґрунтується на реальних, а не "квазі" соціальних стандартах і гарантіях.

2. Зазначено, що виглядає привабливим варіант введення поняття "рівень податкового навантаження на доходи фізичних осіб" в податкове законодавство, аналогічно до показника "рівень податкового навантаження на активи" у господарському секторі. Це дозволить визначити межу податкового навантаження на доходи громадян, тобто область фінансової безпеки, яка, якщо перевищена, може спричинити негативні наслідки, такі як зниження платоспроможності населення в областях поточного споживання та заощаджень, а також зростання тіньової економіки та намагання зменшити офіційний дохід для зменшення податкового тиску. Після введення цього поняття держава матиме можливість через податковий інструмент, такий як податок на доходи фізичних осіб, нейтралізувати негативні наслідки від установлення державних соціальних стандартів, які нижчі за їх реальне значення та не відображають їхньої природної сутності, а також є "квазі" державними соціальними стандартами. Через систему оподаткування доходів фізичних осіб створюється можливість впливати на економічний цикл, зменшуючи негативний вплив, що виникає внаслідок змін у сукупному попиті на товари, послуги та працю, тим самим забезпечуючи сталий економічний розвиток країни, а також на інші соціально-економічні процеси з важливим суспільним значенням.

3. Виявлено, що однією з основних негативних рис української системи оподаткування фізичних осіб є її фіскальна упередженість. Це не дозволяє ефективно перерозподіляти доходи між різними групами населення, що необхідно для досягнення соціальної справедливості у доступі до суспільних благ. Пряма державна соціальна

допомога, що враховує матеріальний стан громадян, могла б мотивувати людей працювати навіть за низьку заробітну плату, надаючи відповідні стимули через оподаткування доходів. Прогресивне оподаткування матиме бажаний ефект за умови досягнення реальної сплати податків та ефективної боротьби з ухиленням від оподаткування. Для цього недостатньо просто запровадити прогресивне оподаткування, воно повинно поєднуватися із систематичними змінами у фіскальній політиці. Запровадження прогресивного оподаткування має бути ретельно підготовленим. Перш ніж вжити таких заходів, необхідно: підвищити правову культуру громадян; удосконалити податкове законодавство, враховуючи його економічні, соціальні та правові наслідки; визначити оптимальні податкові ставки з урахуванням національних реалій, включаючи повне звільнення від оподаткування найнижчих прибуткових груп населення; модифікувати системи податкових відрахувань, беручи до уваги нестабільність рівня доходів населення; посилити відповідальність за порушення податкового законодавства.

4. Податок на доходи фізичних осіб в Україні є одним із інструментів регулювання економічних процесів, вплив якого позначається на зміні чистих доходів населення. ВВП є ключовим показником, що характеризує соціально-економічний розвиток країни. Соціально справедливий розподіл доходів стимулює економічну активність і зайнятість, зменшуючи необхідність значної державної соціальної підтримки працюючого населення, підвищуючи споживчий попит та рівень заощаджень, сприяючи збільшенню приватних інвестицій у людський капітал. Це є ключовим фактором встановлення суспільної злагоди. Аналіз свідчить про стійкий високий рівень розриву між показниками номінального та реального навантаження ПДФО, а також про низьку продуктивність цього податку. Проте, варто відзначити позитивну динаміку останніх років щодо цих показників. Система оподаткування фізичних осіб в Україні в сучасних умовах не повністю використовується як регулятор соціально-економічних процесів, а перетворилася на фіскальний інструмент, що забезпечує зростання податкових надходжень до державного та місцевого бюджетів в умовах політико-економічної нестабільності. Регулярні зміни в податковому законодавстві щодо оподаткування доходів громадян зумовлені як внутрішніми

чинниками – реагуванням на економічно-соціальну ситуацію, так і зовнішніми – необхідністю отримання фінансування від МВФ та інших міжнародних організацій, а також збільшенням витрат на оборону країни.

5. У різних країнах існують певні елементи в системах оподаткування доходів фізичних осіб, які є загальними і можуть і повинні бути впроваджені в Україні. Серед таких елементів варто відзначити наступні:

- ✓ Прогресивне оподаткування податкових ставок, яке передбачає підвищення податкового навантаження на доходи заможних громадян, одночасно з збільшенням ролі державної підтримки фінансової спроможності різних соціальних груп.
- ✓ Розгалужена система податкових пільг, спрямована на надання різноманітних вирахувань з доходу незаможних верств населення та стимулювання певної поведінки громадян у сфері споживання та заощаджень.
- ✓ Наявність неоподаткованого мінімуму.
- ✓ Оподаткування доходу домогосподарства (сім'ї).
- ✓ Застосування принципу платоспроможності при оподаткуванні нерухомого майна через систему вилучень та звільнень від сплати податку для певних категорій громадян.

Ці елементи сприяють забезпеченню фінансової спроможності найбільш вразливих верств населення та їх сімей, що є важливим аспектом у підтримці соціальної справедливості і рівності.

6. На шляху реформування національної системи оподаткування доходів фізичних осіб після війни передбачається впровадження змін, спрямованих на позитивний вплив на господарську активність платників податків.

По-перше, важливим кроком є заміна єдиного соціального внеску для фізичних осіб на прогресивні ставки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), які не тільки підтримають найбільш вразливих, але й сприяють формуванню середнього класу в Україні. Це може включати в себе відрахування податку лише з частини доходу, яка йде на накопичення (інвестиції), зберігаючи кошти, призначені на споживання,

непорушеними. Такий підхід допоможе знизити соціальну напругу та рівень податкового тиску на найбідніших громадян.

По-друге, важливо не оподатковувати мінімальну заробітну плату ПДФО, щоб забезпечити отримання реальної мінімальної заробітної плати без будь-яких обтяжень. Також слід розглянути надання податкових пільг сім'ям, які виховують хоча б одну дитину віком до 18 років, оскільки поточні розміри допомоги на дітей від держави є недостатніми. Проте важливо, щоб будь-який вид допомоги мав обґрунтування та мету, щоб забезпечити його ефективність.

По-третє, спрощення представлення податкового законодавства, підвищення якості податкових процедур та зрозуміліша податкова звітність зроблять їх доступними для кожного платника ПДФО. Це позитивно позначиться на ефективності роботи податкових органів, які зможуть зосередитися на нагляді за платниками податків замість надання консультацій з податкових питань.

По-четверте, важливо підвищувати рівень усвідомлення податкової культури та дисципліни серед громадян України. Кожен повинен усвідомити, що оплата податків це не лише віддання коштів, але й виконання нашого обов'язку перед країною, яка потім повертає ці кошти до нас у вигляді різноманітної соціальної підтримки та послуг. Підвищення рівня податкової культури можливе через удосконалення механізмів вирішення податкових спорів, підвищення якості інформації та розвиток інституту податкового консультування, покращення іміджу платників податків та роботи податкових органів, боротьбу з корупцією, спрощення процедур взаємодії з платниками податків.

По-п'яте, для виходу з тіні доходів доцільно підвищити рівень мінімальної заробітної плати та встановити оптимальні ставки податку. Також важливо збільшити податкові надходження до бюджету за рахунок зростання доходів населення, створення робочих місць, інвестицій у економіку. Ці заходи допоможуть дотримуватися принципу соціальної справедливості та збільшити надходження до бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: концептуальні засади теорії і практики // Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук (на правах рукопису): Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет: Тернопіль, 2011. – 514 с.
2. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. / За ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – Т. 195. – 616 с.
3. Соколовська А. М. Особливості податкової системи України та напрями її коригування. Фінанси України. 2013. № 9. С. 28-44.
4. Кізима Т. Стратегії та моделі фінансової поведінки домашніх господарств у сучасних умовах Світ фінансів. 2009. № 2 (19). С. 86-96.
5. Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку [Текст] : монографія / А.І.Крисоватий, Л.П.Амбрик, М.П.Бадида [та ін.]; за наук. ред. А.І.Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. - 460 с.
6. Кізима Т.О. Заощадження домогосподарств: світовий досвід і вітчизняні реалії Інноваційна економіка. 2013. № 7 (45). С. 171-176.
7. Лондар С.Л. Фінанси: навчальний посібник / С.Л.Лондар, О.В.Тимошенко . URL: <http://pidruchniki.com/1584072012871/finansii/finansii>
8. Закон України «Про сільськогосподарський перепис» / від 23.09.2008 р. № 575-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, № 9, ст. 115 URL: www.rada.gov.ua
9. Кізима Т.О. Заощадження домашніх господарств: сутнісно-теоретичні та класифікаційні аспекти Формування ринкових відносин в Україні. 2010. № 10 т (113). С. 200-206.
10. Грошово-кредитна та фінансова статистика / Національний банк України // липень 2017 р. URL: www.bank.gov.ua
11. Огляд банківського сектору / Національний банк України // Випуск 1, жовтень 2016 . URL: www.bank.gov.ua

12. Задорожня Л.А. Регулятивна ефективність персонального прибуткового податку: приклад України / Дис. на здобут. наук. ступен. канд. екон. наук.; спеціальн. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит 08 – «економічні науки», Ірпінь, 2017. 266 с. – URL: <http://www.nusta.edu.ua>
13. Славкова А. Податок на доходи фізичних осіб як інструмент поживлення інвестиційної активності домогосподарств Ринок цінних паперів України. 2017. № 1-2. С. 31-38. URL: <http://securities.usmdi.org/PDF/994.pdf>
14. Мельник І.Б. Зарубіжний досвід щодо оподаткування доходів фізичних осіб URL: <http://intkonf.org/melnikib-zarubizhniy-dosvid-schodo-opodatkuvannya-dohodiv-fizichnih-osib/>
15. Хантаєва Н.Л. Теоретичні основи оподаткування Навчальний посібник. 2006 . URL: <http://elbib.in.ua/keynsianskaya-teoriya-nalogooblojeniya.html>
16. Ткаченко Л. Фіскальний популізм як діагноз Дзеркало тижня. Україна. № 25. 11 липня 2014 . URL: http://gazeta.dt.ua/finances/fiskalniy-populizm-yak-diagnoz-stosovno-mozhливosteyznizhennya-rozmiru-yedinogo-socialnogo-vnesku_.html
17. Жебчук Л. Л. Стягнення внесків до фондів соціального страхування як елемент механізму державного регулювання доходів населення Збірн. наук. пр. Національного ун-ту державної податкової служби України. 2012. № 2. С. 126-133
18. Жилінська О. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку / О.Жилінська, О.Мельничук, Л.Антонюк, О.Гуменна, А.Радчук, Я.Столярчук, С.Тарута, Г.Харламова, Н.Чала, О.Шнирков Львів: Кальварія, 2017. 168 с.
19. Михасюк І. Зарубіжний досвід адміністрування податку з доходів фізичних осіб та можливості його застосування в Україні Формування ринкової економіки в Україні. 2014. Вип. 31. Ч. 2. С. 62-68.
20. Сідельникова. Л. Синергія та дієвість фіскального потенціалу податку на доходи фізичних осіб Економічний аналіз. 2012. Вип. 10,ч. 2. С. 332-337.
21. Податки з фізичних осіб в умовах перехідної економіки в Україні URL: http://home-money.org/ua_63.php

22. Боровик П. Проблеми справляння податку з доходів фізичних осіб /П.Боровик, К.Мазур // Умань URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1005>
23. Катрук Н. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб і його використання в Україні Схід. 2009. № 2 (93) . URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=42074
24. Тропіна В. Соціальні аспекти формування ефективної податкової політики Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2012. Вип. 138. С. 5-8.
25. Швабій К. Податок з доходів фізичних осіб: проблеми і перспективи Вісник податкової служби України. 2010. № 6 . URL:<http://cons.parus.ua/d.asp?r=068H21a55e9c6bb2538384c4d3ecce5c9f717>
26. Юрій С.І. Оподаткування доходів сім'ї: сутність та необхідність запровадження в Україні / С.І.Юрій, Т.О.Кізима // Регіональна економіка. 2010. № 3. С. 165-171.
27. Іванов Ю.Б. Нагальні проблеми формування державної податкової політики в Україні Фінанси України. 2017. № 5. С.39-52.
28. Борейко В. Напрями посилення регулюючої функції податків з громадян Економіка України. 2009. № 1. С. 50-57.
29. Кириленко О.П. Фінансові важелі подолання бідності в Україні: монограф. / О.П.Кириленко, І.І.Білоус, Б.С.Малиняк та ін.; за ред. О.П.Кириленко // Тернопіль:ТНЕУ, 2010. – 432 с.
30. Кізима Т. Домінанти становлення і розвитку середнього класу в контексті розбудови місцевих фінансів в Україні / Т.Кізима // Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: монографія. За ред. О.П.Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2008 – 376 с.
31. Небильцова В.М. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні в порівнянні з світовим досвідом / В.М.Небильцова. Н.В. Остапенко . – URL: http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/10327-Opodatkuvannja_dokhod%D1%96v_f%D1%96zi/1.html

32. Покатаєва О.В. Доцільність упровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб / О.В.Покатаєва // Держава та регіони. – 2012. № 3. С. 235-242. (Серія «Економіка та підприємництво»).
33. Рябчук О.Г. Вплив податкових інструментів на рівень доходів населення та напрями їх використання Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 8. С. 47-50.
34. Чугунов І.Я. Оподаткування доходів фізичних осіб як складова фінансово-економічних відносин Наукові праці НДФІ. – 1 (42). – 2008 . – URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2..
35. Відкритий бюджет URL : <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>
36. «Військовий» ПДФО: як може змінитися система спрямування податку та до чого це призведе <https://voxukraine.org/vijskovyj-pdfo-yak-mozhe-zminytysya-systema-spryamuvannya-podatku-ta-do-chogo-tse-pryzvede>
37. Підласа: бюджетний комітет переглянув рішення щодо законопроекту про "військовий ПДФО" <https://suspilne.media/588143-pidlasa-budzetnij-komitet-pereglanuv-risenna-sodo-zakonoproektu-pro-vijskove-pdf/>
38. З серпня 2023 року для спрощенців відновлено обов'язок сплати єдиного податку <https://if.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/719696.html>
39. Офіційний сайт державні служби статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
40. Безробіття в Україні вдвічі перевищило довоєнні показники, - Гетманцев <https://www.rbc.ua/rus/news/bezrobittya-ukrayini-vdvichi-perevishchilo-1704722831.html>
41. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>
42. Дубровський В. Як удосконалити податок на нерухоме майно в Україні? Європейський інформаційно-дослідницький центр. 41 с.
43. Нікітішин А.О. Використання іноземного досвіду при оподаткуванні доходів фізичних осіб Формування ринкових відносин в Україні. 2009. № 9.

44. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL:
https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/splSearchForm.html
45. Карлін М. І. Фінанси країн Європейського Союзу: навч. посіб. / М.І.Карлін. К. : Знання, 2011. 639 С.
46. Танклевська Н.С. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб /Н.С.Танклевська // Херсонський державний аграрний університет . URL:<https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.1/264.pdf>
47. Світ податків / 19.04.2007 . URL:http://vgholos.com.ua/articles/svit_podatkiv_101789.html?print
48. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад». URL :<http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/214-2015-%D0%BF>